

לא אשכח זאת רעי / נתן אלתרמן

מערך שיעור

מידע למורים

השיעור יעסוק בלימוד השיר "לא אשכח זאת רעי" מאת נתן אלתרמן. נקרא כתבה המתארת את התגייסותו של המשורר נתן אלתרמן לצבא בגיל 37 ואת סירובו להיות קצין תרבות, מאחר שברצונו לשרת "ככל החיילים". באמצעות הכתבה נעסוק בערך הרעות במשמעותו הרחבה ובביטויי גבורה שונים שנגזרים ממנו במסגרת המאמץ המלחמתי.	תיאור קצר של השיעור
כיתות ז'-ט' תכנית הלימודים בספרות: שירה עברית מודרנית מתאים להוראה לקראת יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל	קהל היעד ונושא בתכנית הלימודים
אלתרמן הפך לסוד צבאי – כתבה על גיוסו של המשורר נתן אלתרמן בעיתון "מעריב", 1948	פרטי מקור השיעור מתבסס עליהם
45 דק'	אורך הפעילות
<ul style="list-style-type: none">• מילות השיר "לא אשכח זאת רעי", אתר שירונט• השיר "לא אשכח זאת רעי" – בביצוע להקת פיקוד צפון, יוטיוב• הסיפור מאחורי השיר "לא אשכח זאת רעי", מתוך אתר "סיפור-רון"• לא אשכח זאת רעי, הסיפור של אמנון, סיפור הצלתו המופלא של אמנון בן יהודה, שנפצע אנושות בקרב נבי יושע, מתוך סרטו של מנחם שובל, יוטיוב (להקרין עד דקה 4:07)	חומר רקע למורה
<ul style="list-style-type: none">• אמצעי הקרנה והשמעת קובץ אודיו• מילות השיר "לא אשכח זאת רעי" מודפסות או מוקרנות• מחשבים, טאבלטים או טלפונים חכמים לצורך השתתפות בסקר	ציוד והכנות מוקדמות
דף חקר כתבה	קבצים ותכנים נוספים

מהלך השיעור

מהלך ההוראה ואורך השיעור	תיאור הפעילות
פתיחה	<p>נכתוב על הלוח את הביטוי "לא מפקירים פצועים בשטח". נשמע את דעתם של התלמידים בנוגע אליו באמצעות סקר מהיר. נבקש מהתלמידים להצביע בסקר. נראה את ההתפלגות על הלוח, ודרך התשובות שיעלו נעמוד על מורכבות הסיטואציה. נספר שנלמד היום שיר שבין השאר, עוסק בדילמה זו.</p>
היכרות עם פריט המקור	<p>נקרין על הלוח את פריט המקור אלתרמן הפך לסוד צבאי – כתבה על גיוסו של המשורר נתן אלתרמן בעיתון "מעריב", 1948. נצרף את דף החקר על פריט המקור וננחה את התלמידים למלא אותו בזוגות.</p>
לימוד במליאה על פריט המקור ומשמעותו	<p>נשוב למליאה ונתמקד בחלק "חושבים ומשערים". נשמע את תשובות התלמידים על השאלות. נציין שבשלב זה כבר היה אלתרמן דמות ציבורית מוכרת, ושיריו זכו להערכה רבה בקרב הציבור. הוא כתב רבות על חיילי הפלמ"ח וההגנה, שהעריץ מרחוק לאורך שנים רבות. הוא כתב בעיתון טור שבועי שעסק במאבק על עצמאותה של מדינת ישראל, ומהכתבה ניכר שהיה בעל מוטיבציה גבוהה לקחת חלק במאמץ המלחמתי מבפנים ולא רק לספר עליו.</p> <p>נמשיך בדיון על משמעות הכתבה:</p> <ul style="list-style-type: none">• מה אתם חושבים על בחירתו של אלתרמן?• אילו הייתם מפקדים בפלוגה קרבית, והייתם שומעים שהיום יצטרף אליכם חייל לא שגרת, למשל עידן רייכל, או סטיק ובן אל – מה הייתם חושבים? איך הייתם מגיבים?• האם הדרך הטובה ביותר לתרום למאמץ המלחמתי היא להילחם בשדה הקרב, או שישנן גם דרכים אחרות? נקיים במליאה שיחה קצרה סביב הבחירה המפתיעה של אלתרמן, בהתמקדות במוטיבציה להיות "ככל הלוחמים". <p>נספר שאלתרמן הספיק להשתתף כלוחם במבצע יואב לפריצת הדרך אל הנגב. לאחר מכן החליט מפקד ההגנה דאז, יצחק שדה, לשחרר אותו משירות צבאי, כי חרד לגורלו של המשורר הגדול והאהוב.</p>

היכרות עם השיר "לא אשכח זאת רעי"

נשמיע לתלמידים את השיר "לא אשכח זאת רעי" שכתב אלתרמן ונקרין את [המילים](#) מאת "שירונט". בעת ההאזנה נבקש מהם לשער מתי נכתב השיר והאם הוא נכתב בעקבות אירוע מסוים שקשור לגיוסו של אלתרמן. נשמע הצעות שונות ונבקש ממי שמציע לבסס את הצעתו על משפטים מהשיר.

קעת נקרא את השיר קריאה מעמיקה, באמצעות שאלות הבנה ומחשבה.

- כמה דמויות יש בשיר?
- באיזו תפאורה הוא מתרחש?
- כמה זמן עובר מתחילתו ועד סופו, לדעתכם?
- מי הדובר בשיר? עם מי הוא מדבר?
- מה מבטיח הדובר בשיר שלא ישכח?
- לדעתכם, מדוע הוא מבקש מרעו שיניח לו ויברח?
- מה הוא מבקש מרעו לעשות, אם יצא בשלום מהקרב?
- מי אמור לומר את המשפט "הוא רדף הבלים והיה רועה רוח, אך מת כמו איש היודע עשות", ולמי?
- מה פירוש משפט זה? מדוע זה הדבר שהוא רוצה שיאמר חברו למשפחתו?

נתמקד בכך שהשיר מתאר סיטואציה בשדה קרב שבה חייל אחד פצוע וחברו סוחב אותו על גבו ולא עוזב אותו למות בשטח. זאת, על אף שהפצוע מפציר בו להציל לפחות את עצמו, מכיוון שהוא משוכנע שבכל מקרה הוא עצמו לא ישרוד עד הבוקר. ככל שהשיר מתקדם אנו מבינים שהחבר מסרב להפקיר את הפצוע גם במחיר סיכון חייו. נוכל לבקש מהתלמידים להזכיר אירועים מוכרים להם שבהם פעלו חיילים בדרך זו, לדוגמה, סיפורו של [סגן רועי קליין](#), שקפץ על רימון כדי להציל את חבריו.

קעת נספר לתלמידים שהשיר פורסם לראשונה בכתב העת "מחברות לספרות" בשנת 1941, כשבע שנים לפני שאלתרמן עצמו התגייס, אך לאחר מלחמת העצמאות הוא הפך להיות מזוהה עם סיפור ספציפי של חייל בשם אמנון בן יהודה, שנפצע אנושות בראשו בקרב על נבי-יושע

<p>במלחמת העצמאות. הוא נחשב למת והושאר בשדה הקרב, אך בדרך נס עבר לידו חייל אחר בשם אהרון קופרמן, שזיהה אותו, כי היו יחד בגן הילדים. קופרמן הבין שבן יהודה חי וסירב להשאיר אותו בשטח. הוא חילץ אותו בעזרת שני לוחמים נוספים, והוא הובא לבית החולים בילינסון. באורח פלא, וכנגד כל הסיכויים, בדיוק אז עלה ארצה מנתח מוח בעל שם עולמי מרומניה, שזה מקרוב שוחרר ממחנה המעפילים בקפריסין, והוא ניתח את בן יהודה והציל את חייו.</p> <p>מנחם שובל, חברו של בן יהודה, הפיק סרט על הסיפור, ובו הכיר לו את השיר "לא אשכח זאת רעי". בן יהודה חש כי השיר נכתב עליו והלחין אותו רגע לפני שהסרט הוקרן (על אף שכבר הולחן בעבר על ידי יאיר רוזנבלום). נראה עם התלמידים את סופו של הסרט וקטע מהשיר, בקישור הסיפור של אמנון. (יש להקרין עד דקה 4:07)</p> <p>ננהל דיון קצר בשאלה – כיצד חשים שני החברים בנוגע לקרב בעקבות השיר? האם השיר מציע נחמה?</p>	
<p>נדון במילות השיר על רקע הכתבה שקראנו בתחילת השיעור. מכיוון שישנו פער גדול בין כתיבת השיר לגיוסו של אלתרמן, אנו מבינים שהוא לא כתב את השיר על חוויה שחווה בעצמו או היה עד לה. בכל זאת אנחנו יכולים למצוא קשר בין המשורר שכתב על אירוע כזה ובין בחירתו להתגייס לשירות קרבי ולסכן את חייו, על אף שלא היה חיב בכך.</p> <p>נשאל: האם עולה בכם מחשבה על קשר בין שני הטקסטים? איזה ערך מרכזי מתבטא בשניהם?</p> <p>נעמוד על כך שהשיר "לא אשכח זאת רעי" מעלה על נס את ערך הרעות וחושף בפנינו שישנן פעמים שבהן האדם מתעדף אותו גבוה יותר אפילו מערך חייו שלו עצמו. נוכל להכיר לתלמידים את ערך הרעות מאתר צה"ל.</p> <p>אלתרמן בוחר לכתוב שיר על ערך זה, ובהמשך גם מבטא אותו בעצמו במוכנותו לסכן את חייו שלו, מרצון עמוק לסייע לחיילים הקרביים הנלחמים על עצמאות המדינה.</p> <p>נוכל גם לציין שעוד לפני שהתגייס, אלתרמן תרם את חלקו בדרכו שלו, כאשר עסק בתיעוד מאבק הלוחמים העבריים: השירים שכתב על</p>	<p>חיבור בין הכתבה ובין השיר</p>

<p>הפלמ"ח וההגנה, התיאור העקבי והשבועי של אירועי היום וגבורת צה"ל כפי שהם מצטיירים בשיריו, היו גם הם תרומה לחוסן הלאומי ולעידוד החיילים, שידעו שמישהו רואה את מעשיהם ואף מתעד אותם לטובת הדורות הבאים.</p>	
<p>אנו רגילים לשמוע על גבורת חיילים במלחמה לאחר מותם, אך ערכים כמו רעות וגבורה בשדה הקרב לא מתבטאים רק כאשר החייל הקריב את חייו למען המולדת. הלחימה בשדה הקרב מלאה רגעים קטנים ובלתי-מונצחים של גבורה שהצילה חיים, אך החיילים לא מקבלים עליה צל"ש: הצלת פצוע, סיכון חיים ואפילו עצם המוכנות להתגייס לקרבי – כל אלו אינם מובנים מאליהם. השיר "לא אשכח זאת רעי" והכתבה על גיוסו של אלתרמן מאפשרים לנו היכרות עם אנשים שלא בהכרח נשמע עליהם בתום הקרבות, אך גם הם תרמו בדרכם לניצחון במלחמה.</p>	<p>סיכום</p>